

TÜRKİYE'DE ALKOLLÜ İÇKİ SANAYİİ

Filiz ÖZÇELİK

Prof. Dr. Ankara Üniv. Zir. Fak.
Gıda Mühendisliği Bölümü

Erhan İÇ

Arş. Gör., Ankara Üniv. Zir. Fak.
Gıda Mühendisliği Bölümü

Alkol fermentasyonu ürünleri denilince, şekerli hammaddelerin mayalarla fermentasyonu sonunda doğrudan oluşan veya bazı saflaştırma, olgunlaştırma işlemiyle elde edilen, az ya da çok alkol içeren ürünler anlaşılmaktadır. Bu ürünler içerisinde alkollü içki sanayiinin ayrı bir yeri ve önemi olup, bugün dünya ticaretinde önemli bir yer tutmaktadır. Bunun en büyük nedeni, alkollü içeceklerin genellikle, çok yüksek fiyatlardan değer bulmasıdır. Örneğin viski, konyak, şarap gibi alkollü içeceklerin kaliteli olanları piyasada çok yüksek fiyatlarda satılabilmektedir.

Genel olarak alkollü içkiler 2 sınıfta toplanır:

- Fermente alkollü içkiler
- Damıtık alkollü içkiler

Fermente alkollü içkiler denildiğinde şarap ve bira gibi hammaddenin fermentasyonu sonucu düşük oranda alkol içeren ve durultma, berraklaştırma vb. işlemlerle doğrudan tüketime sunulabilen ürünler anlaşılır. Damıtık alkollü içkiler ise alkollü sıvıların damıtılarak alkol içeriklerinin yükseltilmesi sonucu elde edilen rakı, votka, cin, viski, konyak vb. yüksek alkollü içeceklerdir.

FERMENTE ALKOLLÜ İÇKİLER

Ülkemizde, bu kapsamda, şarap ve bira üretiminden söz etmek gerekir.

Şarap

Şarap, taze üzüm şirasının fermentasyonu ile elde edilen ve % 11-13 alkol içeren bir içecektir. Diğer meyve şıralarından elde edilen şarapları meyvelerin kendi isimleri ile birlikte belirterek üzüm şarabından ayırmak gerekmektedir.

1996 yılı istatistiklerine göre ülkemiz 560

bin hektar bağ alanı ile dünyada 5. sırada yer almakta, üretilen 3.700.000 ton üzüm, toplam meyve üretiminin yaklaşık % 27'sine karşılık gelmektedir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Türkiye'de bağ alanı ve üzüm üretimi

Yıllar	Bağ Alanı (1000 Hektar)	Üzüm Üretimi (Ton)
1992	576	3.450.000
1993	567	3.700.000
1994	567	3.450.000
1995	565	3.550.000
1996	560	3.700.000

Kaynak: Anonim, 1997 a.

Çizelge 1'de görüldüğü gibi, bağ alanlarının azalmasına karşılık, üzüm üretiminde düşme olmaması olumlu bir gelişmedir.

Türkiye şarap üretimine uygun doğa koşullarına sahip olmasına ve büyük miktarda üzüm üreten bir ülke olmasına karşın, üretilen üzümün % 2 gibi çok küçük bir bölümü şarap üretiminde kullanılmaktadır. Bu oran şarap üretimiyle uğraşan diğer ülkelerde % 80'lere kadar çıkabilmektedir (Karabayır, 1996). Ülkemizdeki dinsel inanışların etkisinin yanında, şarapçılığa uygun üzümlerden kurulu özel bağların olmayışı ve mevcut uygun çeşitlerin de giderek ortadan kalkması, birkaç özel sektör ve TEKEL'e ait bazı fabrikalar dışında üretimin düşük teknoloji ile gerçekleştirilmesi, şarap üretiminin ülke ekonomisindeki hakettiği yere sahip olamayışının nedenleridir. Şarap, ülkemizde TEKEL'e ait 20 ve özel sektöre ait 45 civarında kuruluş tarafından üretilmekte olup, özel sektör işletmelerinin çoğu küçük kapasitede ve yeterli teknoloji düzeyinde değildir. TEKEL'e ait 15, özel sektöre ait 11 kuruluşun yıllık üretim kapasitesi 1 milyon litrenin üzerinde olup,

sektördeki tüm kuruluşlar kapasitelerinin altında üretim yapmaktadırlar (Karabayır, 1996).

Çizelge 2. Türkiye'nin şarap üretimi (1000 litre)

Yıllar	TEKEL	%	ÖZEL	%	TOPLAM
1992	12 196	33	24 315	67	36 511
1993	14 861	32	30 917	68	45 778
1994	16 919	44	21 661	56	38 580
1995	16 371	45	20 421	55	35 752
1996	15409	42	20511	58	36 320

Kaynak: Anlı, 1997; Anonim, 1997 a

Çizelge 2'de önemli bir bağ ve üzüm üretim potansiyeline sahip ülkemizde, şarap üretiminin ne kadar düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Dikkati çeken bir diğer nokta ise, özel sektörün son yıllarda şarap üretiminde gösterdiği atılımdır. Özel sektör işletmelerinden birkaçı son yıllarda önemli yatırımlarda bulunarak özel şaraplık bağ alanları oluşturmuşlar, gerek kapasite gerekse teknoloji yönünden dikkate değer atılımlar göstermişlerdir.

Toplumumuzda şarap içme alışkanlığının ve kültürünün gelişmemiş olması iç tüketimi sınırlı düzeyde tutmaktadır. Bu nedenle sektörün kapasite kullanım oranı ancak ihracat yoluyla arttırılabilecektir. Ülkemiz şarap ihracatı giderek artış göstermekte olup, 1995 yılı ihracatının 1990 yılına göre artış oranı % 47'dir. 1995 yılında 5 337 000 dolar karşılığında 2 973 000 litre şarap ihracatı gerçekleştirilmiştir. Şarap ihracatımızın gerçekleştiği en önemli pazar Almanya'dır (Karabayır, 1996).

Dış satımı engelleyen en önemli etken kalitesi ve aynı özellikte yeterli ürünün pazarlanmamasıdır. Bunlar gerçekleştirilmeden kapasite artışına gidilmesi düşünülmemelidir, tersine mevcut kapasitenin tam olarak kullanılması hedeflenmelidir.

Bira

Bira, arpanın çimlendirilip kurutulmasıyla elde edilen maltın sıcak su ile belli koşullarda mayşelenmesi ve şıranın şerbetçiotu ile aromatize edilmesinden sonra alkol fermentasyonuna

uğratılması ile üretilen, CO₂ içeren, hafif alkollü (% 4-5) bir içkidir. Esas olarak arpa maltından yapılmakla birlikte bazı ülkelerde maltlanmamış hububatlar, nişasta ve şeker de katılabilmektedir.

Ülkemizde bira üretimi bu yüzyılın başlarında özel sektör ile başlamış, Cumhuriyet döneminde tekel maddesi olarak kabul edilmiştir. 1955 yılında tekel maddesi kapsamından çıkarılan bira, günümüzde TEKEL ve özel sektör tarafından üretilmektedir.

Türkiye'de, 1996 yılı rakamlarıyla, TEKEL'e ait bir malt fabrikasında 5210 ton, özel sektöre ait 3 malt fabrikasından 110 698 ton olmak üzere toplam 115 908 ton malt üretimi gerçekleştirilmiştir (Anonim, 1997 b). Bunun arpa tarımı açısından taşıdığı önem ortadadır. Ayrıca özel sektör tarafından üretilen maltın bir bölümü ihraç edilerek döviz girdisi de sağlanmaktadır.

Ülkemizde halen biri TEKEL'e, altısı özel sektöre ait olmak üzere 7 bira fabrikası üretimini sürdürmektedir. Son 6 yıldaki bira üretimi Çizelge 3'te görülmektedir.

Çizelge 3. Türkiye'nin bira üretimi (1000 litre)

Yıllar	TEKEL	ÖZEL	TOPLAM
1992	19 378	464 971	484 349
1993	21 888	530 519	552 406
1994	20 453	581 457	601 909
1995	8 395	664 571	672 965
1996	8 219	681 676	689 893
1997	-	-	723 716

Kaynak: Anonim, 1997 a; Anonim, 1998

Son yıllarda bira üretiminde önemli yatırımlar yapan özel sektör iç pazarın çok yüksek bir bölümünü eline geçirmiş olup, önemli miktarda ihracat da yapmaktadır. Diğer fabrikalardaki üretimi durdurarak tek bir fabrikada üretim yapan TEKEL bira için yeni yatırımlar düşünmemektedir.

DAMITIK ALKOLLÜ İÇKİLER

Ülkemizde damıtık alkollü içkilerin üretimi bugünkü yasalar çerçevesinde, yalnızca

TEKEL tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu içkiler arasında toplam üretimin büyük bölümünü rakı oluşturmakta ve bunu sırasıyla votka, cin, likörler, kanyak, vermut, viski ve brendi izlemektedir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Türkiye'nin damıtık alkollü içki üretimi (1000 litre)

Ürün	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Rakı	58874	67330	64066	66540	73277	71995
Votka	6874	7682	6132	6697	8828	-
Cin	3266	3444	2257	3248	3829	-
Kanyak	1063	1149	662	956	981	-
Likörler	1526	1640	407	1447	2001	-
Vermut	289	394	250	274	246	-
Brendi	224	240	158	250	-	-
Viski	150	106	121	128	142	-

Kaynak: Anonim 1997a; Anonim 1997b; Anonim 1998

Ülkemizde "Milli İçki" konumundaki rakı, üzüm veya incirden üretilen alkolün anason tohumları ile ikinci kez damıtılmasıyla elde edilir. TEKEL'e ait 8 fabrikada üretilmekte, ayrıca iki ayrı fabrikada rakılık suma üretimi yapılmaktadır. TEKEL'in son yıllardaki en ciddi yatırımlarını rakı fabrikaları oluşturmaktadır.

Üretilen rakının çok büyük bir bölümü ülke içi tüketimde kullanılmakta, ortalama yılda 1.500.000 litre civarında rakı da, başta Almanya olmak üzere, dışarıya satılmaktadır.

Votka aslında bir Rus içkisi olup, asıl hammaddesi tahıl veya patates ispiertosudur. Ancak ülkemizde iç tüketimi karşılamak amacıyla İstanbul İçki Fabrikalarında melas ispiertosundan üretilmektedir.

Cin, likör, vermut ve brendi İstanbul Mecidiyeköy Fabrikası'nda, kanyak bu fabrika ile birlikte Çanakkale'de de üretilmektedir.

Viski, bilindiği gibi en pahalı içkilerden biri olup maltlanmış veya maltlanmamış tahıl ispiertosunun meşe fiçilerde en az 3 yıl dinlendirilmesiyle elde edilir. Ülkemizde Ankara İçki Fabrikası'nda 1957 yılından bu yana, arpa maltı kullanılarak üretilmektedir.

Damıtık alkollü içkilerin, özellikle rakının iç tüketimindeki artış tüketici sağlığı açısından olumlu karşılanamayabilir. Ancak, ekonomik yönden hiç de yatsınmayacak katkıları bulunmaktadır. 1995 yılı rakamlarıyla alkol ve damıtık alkollü içkilerin satış bedeli 21 trilyona yakındır. Aynı yıl damıtık alkollü içki dış satımından 305 milyar TL karşılığı döviz girdisi sağlanmıştır (Anlı, 1997).

Bütün bu değerler birlikte irdelendiğinde, ülkemizdeki alkollü içki sanayiinin gittikçe geliştiği, ancak henüz dünya pazarlarında istenilen konuma ulaşmadığı görülmektedir. Dünya ticaretinde önemli bir paya sahip olan alkollü içki sektöründe ülkemizin layık olduğu yeri alabilmesi için kalite düzeltmeye yönelik gerekli önlemleri alması, dış satım olanaklarını geliştirecek yatırımları hızla gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bir tarım ülkesi olan Türkiye alkollü içki hammaddeleri yönünden önemli bir potansiyele sahiptir. Devlet kontrolü altında olması kaydıyla, damıtık alkollü içki sektörünün de özel sektöre açılması ve bu ürünleri dış satıma yöneltecek tedbir ve teşviklerin sağlanmasıyla, ekonomimize olan bu katkının çok daha ileri boyutlara ulaşması olası görülmektedir.

Kaynaklar

- Anlı, E. 1997. Türkiye'de Alkol ve Alkollü İçkiler Sanayiinin Genel Durumu, 29-30 Nisan-1 Mayıs 1997. TOBB 2000'li Yıllara Doğru Tarımsal Sanayiilerimizin Gelişimi ve Ziraat Mühendislerinin Bu Sektördeki Yeri. Bildiri TZYMB1.
- Anonim 1996. Tekel 1996 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul.
- Anonim 1997 a, Türkiye İstatistik Yıllığı. TC Başbakanlık DIE Yayını. DIE Matbaası. Ankara.
- Anonim 1997 b, Dönemler İtibariyle İmalat Sanayi, T.C. Başbakanlık DIE Yayını, DIE Matbaası, Ankara.
- Anonim 1998. Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar. Mart-Nisan 1998. DIE Matbaası, Ankara.
- Karabayır, C. 1996. Şarap Sektör Araştırması. TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı. İGEME, 51 s.
- Şahin, İ., F. Özçelik, S. ve İ. Yavaş, 1995. Fermente Ürünler Endüstrisi. Türkiye Ziraat Mühendisliği IV Teknik Kongresi, 9-13 Ocak 1995. TC Ziraat Bankası Kültür Yayınları No: 26. Ankara.